

Seksen met voorwaarden...

**Wat zijn volgens jongeren belangrijke randvoorwaarden
voor seks, en zijn hier sekseverschillen in?**

Een kwalitatieve en kwantitatieve benadering

Seline Roelofsen

Thesis, Master Kinder- en Jeugdpsychologie

Juni 2012

Universiteit Utrecht
Master Kinder- & Jeugdpsychologie

THESIS

Seksen met voorwaarden...

Wat zijn volgens jongeren belangrijke randvoorwaarden voor seks,

en zijn hier sekseverschillen in?

Een kwalitatieve en kwantitatieve benadering

Seline Roelofsen

Studentnummer: 3277542

Datum: 18 juni 2012

Naam begeleider UU: Drs. L. Baams

Faculteit Sociale Wetenschappen, Ontwikkelingspsychologie (OWP)

Naam tweede beoordelaar: Dr. G. Overbeek

Faculteit Sociale Wetenschappen, Ontwikkelingspsychologie (OWP)

Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Voorwoord	5
Samenvatting	6
Abstract	7
Inleiding	8
<i>Seksuele Ontwikkeling in de Adolescentie</i>	10
<i>Randvoorwaarden van Jongeren</i>	11
<i>Seksuele Eigenwaarde</i>	12
<i>Sekseverschillen in (Seksuele) Eigenwaarde</i>	13
<i>De Huidige Studie: Onderzoeksvragen en Hypothese</i>	14
Methode	15
<i>Procedure</i>	15
<i>Participanten</i>	16
<i>Meetinstrumenten</i>	17
<i>Semigestructureerd Interview</i>	17
<i>Algemene Eigenwaarde</i>	18
<i>Seksuele Tevredenheid</i>	18
<i>Seksuele Eigenwaarde</i>	18
<i>Data Analyses</i>	19
<i>Kwalitatief</i>	19

<i>Kwantitatief</i>	20
Resultaten	20
<i>Kwalitatief</i>	20
<i>Aanloop naar de Eerste Keer Seks: Motivaties en Verwachtingen</i>	20
<i>Randvoorwaarden voor de Eerste Keer Seks: Intimiteit en Toeval</i>	22
<i>Beleving van de Eerste Keer Seks: Betrokkenheid en Opluchting</i>	23
<i>Onverwachte Teleurstellingen</i>	24
<i>Huidige Seksuele Ervaringen in Context: Communicatie en Motivatie</i>	25
<i>Randvoorwaarden voor de Huidige Seksuele Ervaringen: Betekenis en Afknappers</i>	28
<i>Verschillen in Seksuele Eigenwaarde</i>	31
<i>Sekseverschillen in Randvoorwaarden</i>	32
<i>Kwantitatief</i>	33
Discussie	35
<i>Randvoorwaarden voor de Eerste Keer Seks</i>	35
<i>Randvoorwaarden voor de Huidige Seksuele Ervaringen</i>	36
<i>Sekseverschillen in Eigenwaarde, Seksuele Tevredenheid en Seksuele Eigenwaarde</i>	36
<i>Verschillen in Randvoorwaarden tussen Hoge en Lage Seksuele Eigenwaarde</i>	38
<i>Sterke Punten en Beperkingen</i>	39
<i>Aanbevelingen voor de Toekomst</i>	40
<i>Conclusie</i>	41
Referentielijst	42

Voorwoord

Deze onderzoeksthesis is geschreven in het kader van de Master Kinder- & Jeugdpsychologie van de Universiteit Utrecht. Net als in mijn bachelorthesis heb ik gekozen voor het onderwerp ‘seksualiteit’, omdat ik dit een interessant thema vind in de ontwikkeling van jongeren. Na mijn bachelorthesis, die meer over risicofactoren ging, kreeg ik de behoefte om positieve of beschermende factoren in de seksuele ontwikkeling van jongeren te onderzoeken.

Graag wil ik Laura Baams bedanken voor de goede begeleiding. Zij stond altijd klaar voor vragen, waar ze altijd binnen korte tijd reactie op gaf. Ook gaf zij mij de ruimte om mijn eigen ideeën in de onderzoeksthesis te verwerken, wat ik als stimulerend en motiverend heb ervaren. Bovendien was het uitvoeren van kwalitatief onderzoek nieuw voor mij en heeft ze me hier stap voor stap bij begeleid. Het was een ontzettend leerzame tijd. Ik heb met veel plezier aan het onderzoek gewerkt en ik ben trots op het resultaat.

Seline Roelofsen,

Utrecht juni 2012

Samenvatting

In dit onderzoek werden de randvoorwaarden die jongeren hadden voor de eerste keer seks en voor huidige seks, én sekseverschillen of verschillen op grond van seksuele eigenwaarde onderzocht middels een kwalitatieve studie. Kwantitatief werd gekeken of er een verschil bestond tussen mannen en vrouwen in de mate van algemene eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde. Gegevens werden verzameld onder 14 studenten, in de leeftijd van 18-25 jaar (5 mannen, 9 vrouwen) voor het kwalitatieve deel, en onder 96 studenten, in de leeftijd van 18-28 jaar (30 mannen, 64 vrouwen) voor het kwantitatieve deel. De resultaten lieten zien dat het stellen van randvoorwaarden voor de eerste keer seks, alsmede voor huidige seksuele ervaringen, volgens deelnemers belangrijk is. De randvoorwaarden van de eerste seksuele ervaring en de huidige seksuele ervaringen komen grotendeels overeen, al worden de randvoorwaarden nu minder streng nageleefd dan bij de start van de seksuele carrière. Zichtbaar is geworden dat bij mannen de constructen eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde, mogelijk anders samenhangen dan bij vrouwen. Dit suggereert dat de constructen bij mannen wellicht een andere functie hebben, dan bij vrouwen.

Abstract

Sex with conditions... What are important prerequisites for adolescents to have sex, and are there gender-differences? A qualitative and quantitative approach.

This qualitative study examined the prerequisites that adolescents had for their first sexual encounter and their current sexual experiences and this study observed whether gender differences or differences based on sexual self-esteem in prerequisites existed. Also, quantitatively it was examined whether the degree of general self-esteem, sexual satisfaction and sexual self-esteem differed between males and females. Data was collected from 14 students, aged 18-25 years (5 males, 9 females) for the qualitative part, and from 96 students between the ages of 18-28 years (30 males, 64 females) for the quantitative part. The results demonstrated that the set of prerequisites for the first sexual encounter and current sexual experiences is important according to participants and they are mostly the same, although the prerequisite are not lived by as strictly when the individuals gained more sexual experience. Furthermore, it became clear that among males the constructs of general self-esteem, sexual satisfaction, and sexual self-esteem are related differently, than they are in women. This suggests that these constructs may have a different function for males than for females.

Inleiding

[Vrouw - 23 jaar] “Ik weet wel dat ik echt heel veel waarde hechtte, dat de eerste keer heel bijzonder zou zijn. Ik ging steeds meer eisen stellen. Het moest ’s avonds we moesten alleen thuis zijn, en het moest ook romantisch zijn. Ja, ik had heel veel eisen op een gegeven moment, dat het echt nooit gebeurde.”

Naar seksueel gedrag van jongeren is veel onderzoek gedaan. In bestaand onderzoek ligt de focus op risicofactoren van de seksuele gezondheid van vooral jonge vrouwen (Crocket, Raffaelli & Moilanen, 2003; Kuyper, De Wit, & Wijsen, 2011), en niet op hoe jonge vrouwen seksuele ervaringen beleven. Met de nadruk op risicofactoren bij jonge vrouwen, worden jonge mannen in onderzoek naar seksualiteit veelal overgeslagen, terwijl de wijze waarop jonge mannen seksualiteit ervaren van even groot belang is. Ook is er weinig bekend over de motivatie voor het hebben van seks of over het waardeoordeel dat jongeren eventueel aan hun seksuele gedrag koppelen. Daarom wordt in deze studie met behulp van focusgroepen gekeken naar de randvoorwaarden die zowel jonge vrouwen als jonge mannen stellen aan hun seksuele ervaringen. Daarnaast wordt er middels een kwantitatieve studie gekeken naar sekseverschillen in eigenwaarde, seksuele eigenwaarde en seksuele tevredenheid, en hoe deze constructen samenhangen.

Internationaal gezien heeft Nederland een goede positie als het gaat om seksuele gezondheid. Volgens de Nederlandse overheid komt dit door een decennialange investering in seksuele vorming en gezondheidsbevordering, het kwalitatief hoge voorzieningenniveau, goede wet- en regelgeving en een gunstig cultureel-maatschappelijk klimaat (RIVM, 2012). Het is belangrijk om deze hoge standaard op hetzelfde niveau te houden en om voor bepaalde groepen thema's te verbeteren, zoals het bevorderen van veilig vrijen onder jongeren en de acceptatie van homoseksualiteit in alle culturen. Zo schreef ex-minister Plasterk in een brief

aan de Tweede Kamer dat de weerbaarheid van jongeren vergroot moet worden, voorlichting op middelbare scholen verplicht gesteld moet worden en de acceptatie van homoseksualiteit onder jongeren vergroot moet worden (Plasterk 03/04/2009). Staatssecretaris Bussemaker beweert het tegenovergestelde in een speech: “Wat heeft de overheid met seks te maken? [...] Ook zal de overheid sturen om de vrijheid en autonomie van het individu mogelijk te maken” (Bussemaker, 26 mei 2009). Aan de ene kant legt de overheid zichzelf de taak op om de Nederlandse seksuele gezondheid te bevorderen, aan de andere kant zegt de staatssecretaris dat de overheid niets met seks te maken heeft.

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) geeft de volgende definitie van seksuele gezondheid: ‘Het bevorderen van prettige en gewenste seksuele contacten en relaties, vrij van dwang, discriminatie of geweld. Veiligheid, weerbaarheid en vrijheid zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden, die in de maatschappij breed gedragen worden’ (WHO, 2002). Seksuele gezondheid is een begrip waar wereldwijd in de politiek en in de wetenschap over nagedacht wordt. Vooral adolescenten zijn voor de politiek een belangrijke doelgroep met betrekking tot interventies die de seksuele gezondheid bevorderen (Arnett, 2010; Crocket, Raffaelli & Moilanen, 2003; McCabe, & Cummins, 1998), omdat over het algemeen in de adolescentie de eerste seksuele ervaring plaatsvindt. Wat opvalt is dat onderzoek naar seksualiteit van adolescenten vooral gericht is op seksueel risicogedrag, vanuit het idee dat zwangerschappen en gezondheidsrisico’s voorkomen moeten worden. Maar zoals de WHO al kenbaar maakt omvat seksuele gezondheid meer dan het voorkomen van negatieve aspecten (WHO, 2002). Van belang voor de seksuele gezondheid zijn ook het kunnen aangaan van positieve, plezierige en respectvolle seksuele ervaringen, naast het voorkomen van negatieve aspecten van seks (Kuyper, De Wit, & Wijsen, 2011).

Seksuele Ontwikkeling in de Adolescentie

Jongeren maken in de adolescentie veel veranderingen door op sociaal en lichamelijk gebied en zijn druk bezig met hun identiteitsformatie (Arnett, 2010; Berk, 2006; Brysbaert, 2006). Dit heeft te maken met het volgroeien van het lichaam, het veranderen van het uiterlijk en het leren omgaan met seksuele gevoelens en verlangens. Juist deze ‘opkomende’ seksualiteit vormt een grote uitdaging voor jongeren in de adolescentie (Crockett, et al., 2003). De in de adolescentie verworven gevoelens, attitudes en ervaringen vormen samen een vernieuwd gevoel over jezelf, de eigenwaarde. Uiteindelijk ontwikkelen jongeren in de adolescentie een concept van zichzelf als seksueel wezen en integreren ze hun seksuele zelf in hun identiteit (Crockett et al., 2003; Gijs, Gianotten, Vanwesenbeeck & Weijnenborg, 2004), met als een hoofdelement van de seksuele ontwikkeling die adolescenten doormaken, de seksuele eigenwaarde (Crockett, et al., 2003).

De meeste Nederlandse jongeren doen stapsgewijs hun seksuele ervaring op. Onderzoek toont aan dat hierin de afgelopen zes jaar nauwelijks een verschuiving te zien is geweest. Wel is opmerkelijk dat voor ruim een derde van de Nederlandse jongeren de eerste keer seks onverwacht plaatsvindt (De Graaf, Kruijer, Van Acker, & Meijer, in press), onverwacht betekent in dit geval in meer of mindere mate niet voorbereid zijn op de eerste seksuele ervaring. In de beleving en motivatie van seks worden sekseverschillen gevonden. Meisjes vermelden meer negatieve en minder positieve gevoelens over seks, vergeleken met jongens. Ook beoordelen meisjes de eerste keer seks vaak minder positief dan jongens. In de motivatie voor seks zijn tevens sekseverschillen gevonden. Voor jongens is de belangrijkste motivatie voor seks ‘de ander laten genieten’, door meisjes wordt ‘verliefdheid’, ‘dicht bij de ander zijn’ en ‘liefde tonen’ het vaakst genoemd (De Graaf, et al., in press). Dus de seksuele ontwikkeling van Nederlandse jongeren is de afgelopen zes jaar stabiel gebleven, verloopt

stapsgewijs, waarbij de eerste keer regelmatig onverwachts plaatsvindt. Bovendien zijn er sekseverschillen in beleving en motivatie te vinden.

Randvoorwaarden van Jongeren

Wat jongeren belangrijk vinden voor het hebben van (de eerste keer) seks worden randvoorwaarden genoemd. Het zijn de voorwaarden van jongeren waar de situatie en de persoon aan moet voldoen. Randvoorwaarden zijn bijvoorbeeld het hebben van een relatie, goed kunnen praten met de ander of diegene aantrekkelijk vinden, maar ook vertrouwelijkheid en liefde ervaren zijn mogelijke randvoorwaarden van jongeren (Kuyper, et al., 2011). Naast randvoorwaarden zijn attitudes over seks en gevoelens over de partner van invloed op het plaatsvinden van de eerste seksuele ervaring. Voor veel jongeren is seks echter sporadisch en daarmee moeilijk vooraf te voorspellen. Dit maakt voor veel jongeren de voorbereiding middels bijvoorbeeld voorbehoedsmiddelen lastig. Terwijl deze voorbereiding wel van belang is voor veilige seks (Crockett, et al., 2003; De Graaf, et al., in press).

Dat jongeren onvoorbereid zijn op onverwachte seksuele ontmoetingen, en daardoor onbeschermd seks hebben, kan met meerdere verklaringen in verband worden gebracht. Zo rapporteren jongeren een tegenstrijdig gevoel wanneer zij zich voorbereiden op seksuele ontmoetingen. Want bezig zijn met de voorbereiding voor seks geeft impliciet aan dat je klaar bent voor seks. Meisjes maken zich zorgen dat ze als ‘makkelijk’ overkomen wanneer ze bijvoorbeeld condooms bij zich hebben (Crockett, et al., 2003; Hillier, Harrison & Warr, 1997), wat het voorbereiden op seks een tegenstrijdig gevoel geeft. Daarnaast is de eigenwaarde gerelateerd aan onbeschermd seks. Seks zonder condoom is bijvoorbeeld gerelateerd aan een lagere mate van eigenwaarde. Met andere woorden, een lagere eigenwaarde vergroot de kans op onbeschermd seks (Ethier, et al., 2006; Salazar, Crosby, DiClemente, Wingood, & Brown, 2005). Naast onverwachte seks en onvoorbereid zijn op seks, kan onbeschermd seks dus in verband worden gebracht met een lage eigenwaarde. Het

lijkt er op dat jongeren door verschillende variabelen onvoorbereid zijn op seksuele ontmoetingen.

Seksuele eigenwaarde

Seksualiteit en eigenwaarde worden in de wetenschappelijke literatuur regelmatig met elkaar in verband gebracht (Zie bijvoorbeeld Ethier et al., 2006; Goodson, Buhi, & Dunsmore, 2006; Salazar et al., 2005). Het verband tussen deze twee constructen is echter niet eenduidig te noemen. Zo is gevonden dat een lage mate van eigenwaarde risicovol seksueel gedrag voorspelt bij jongeren (Ethier et al, 2006; Salazar et al, 2005), terwijl een meta-analyse aantoonde dat er geen verband was tussen eigenwaarde en het seksuele gedrag, attitudes en intenties van adolescenten (Goodson, et al., 2006). Over het verband tussen eigenwaarde en seksualiteit bestaat daarom nog discussie.

Een vermeend onderdeel van de eigenwaarde is de seksuele eigenwaarde (Impett & Tolman, 2006; Hucker, Musap & McGabe, 2010). Seksuele eigenwaarde wordt gedefinieerd als: ‘De waarde die iemand aan zichzelf als seksueel wezen geeft’ (Gijs et al, 2006; Kuyper, et al., 2011). Het is een subjectieve, affectieve waardebeoordeling van de seksuele gedachten, gevoelens en gedragingen (Crockett, et al., 2003). Bij adolescenten is onderzocht of er een verband bestaat tussen seksuele eigenwaarde en seksualiteit. Het blijkt dat seksuele eigenwaarde en seksuele ervaring gerelateerd zijn aan motivatie voor seks (Chapman & Werner-Wilson, 2008; Impett & Tolman, 2006). Hoe hoger de seksuele eigenwaarde is, hoe meer seksuele ervaring en motivatie jongeren hebben. Jongeren met een positief seksueel zelfbeeld hebben seks omdat ze ervan genieten (Kuyper, et al., 2011), en jongeren met een hogere mate van seksuele eigenwaarde zijn meer tevreden met zichzelf en met hun seksuele leven (Impett & Tolman, 2006). Jongeren met een laag seksueel zelfbeeld zijn juist vaak kwetsbare jongeren met weinig vaardigheden om over seks te communiceren, of jongeren die seks hebben onder druk van hun partner (Kuyper, et al., 2011). Seksuele eigenwaarde is dus

een waardebeoordeling door de jongere zelf, die in verband lijkt te staan met de eigenwaarde en het seksuele gedrag van de jongere.

Over het verband tussen eigenwaarde en seksuele eigenwaarde zijn dus nog veel onduidelijkheden. Ondanks deze onduidelijkheden wordt in de literatuur vaak benadrukt dat er invloed op, of een verband is tussen, de eigenwaarde en het seksuele gedrag, de attitudes en intenties van adolescenten. Binnen de huidige studie wordt daarom gekeken naar eigenwaarde, seksuele eigenwaarde, en seksuele tevredenheid.

Sekseverschillen in (seksuele) eigenwaarde

Maatschappelijk gezien bestaan er vele verschillende, soms stereotype, beelden omtrent man-vrouw verschillen over seksualiteit. Onder veertienjarigen bestaat bijvoorbeeld het beeld dat mannen alleen maar seks willen en aan niets anders kunnen denken, en zijn vrouwen vooral gericht op relaties en seksueel meer onzeker (Vanwesenbeeck, Bakker, van Fulpen, Paulussen, Poelman, & Schaalma, 2003). In de wetenschap bestaat daarnaast een veelheid aan onderzoek naar sekseverschillen in seksualiteit. Zo worden sekseverschillen in seksualiteit gevonden over opwinding, attitude, emotie en gedrag (Gijs et al, 2004). Dat maakt het kijken naar man/vrouw verschillen binnen seksualiteit interessant.

Naar de mate van eigenwaarde of seksuele eigenwaarde en sekseverschillen is al veel onderzoek gedaan. Zo wordt er gevonden dat jonge mannen vaker een (iets) hogere eigenwaarde ervaren dan vrouwen (Kling, Hyde, Showers, & Buswell, 1999; Spencer, Zimet, Aalsma, & Orr, 2002) en dat jonge mannen een (iets) lagere *seksuele* eigenwaarde hebben dan jonge vrouwen (Rotosky, Dekhtyar, Cupp, & Anderman, 2008). Van seksuele eigenwaarde is bekend dat dit gerelateerd is aan plezier in seks beleven (Kuyper et al, 2011). Bovendien ervaren jonge mannen meer seksueel plezier dan vrouwen (De Graaf, et al., in press; Galinsky & Sonenstein, 2011). Minder seksueel plezier ervaren door vrouwen kan zorgelijk zijn, aangezien de ervaringen die je meemaakt in de hersenen opgeslagen worden als script

(Brybaert, 2006). De seksuele ervaringen zonder plezier worden dan mogelijk geïnternaliseerd door jonge vrouwen (Galinsky & Sonenstein, 2011), waardoor zij vervolgens seksualiteit als iets negatiefs gaan beschouwen en geen plezier meer verwachten van seksualiteit. Dit is zorgelijk aangezien het ervaren van seksueel plezier belangrijk is voor de seksuele gezondheid (Crocket et al., 2003; Kuiper, et.al., 2011; WHO, 2002). Om te kijken of sekseverschillen in eigenwaarde, seksuele eigenwaarde, en seksuele tevredenheid aanwezig zijn, zullen we dit met kwantitatieve onderzoek bekijken. Door daarnaast kwalitatief onderzoek naar seksualiteit uit te voeren is het mogelijk om de voorwaarden en de beleving van seks door jongeren nog gedetailleerder te bekijken.

De huidige studie: onderzoeksvragen en hypothese

Met deze studie kijken we naar de positieve seksuele ontwikkeling van jongeren, gemeten in een kwalitatief en kwantitatief deel. De centrale onderzoeksvraag van deze studie luidt: zijn er sekseverschillen in (seksuele) eigenwaarde en in randvoorwaarden die jongeren stellen voor het hebben van seks? Het kwalitatieve deel van deze studie zal bestaan uit een semigestructureerd groepsinterview (focusgroep), waarin vragen worden gesteld over de randvoorwaarden voor de eerste keer seks, de randvoorwaarden voor de huidige seksuele ervaringen, hoe belangrijk jongeren randvoorwaarden vinden, en wat hun motivatie voor seks is. Het kwantitatieve deel van dit onderzoek zal bestaan uit een korte vragenlijst waarin gekeken wordt naar de eigenwaarde, de seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde van seksueel actieve jongeren. Hierbij zal ook onderzocht worden of er sekseverschillen bestaan op deze schalen, omdat op grond van de literatuur kan worden verwacht dat er een sekseverschil in seksuele eigenwaarde onder seksueel actieve jongeren zal zijn. Een groot deel van deze studie is kwalitatief, de resultaten zullen daarom beschrijvend van aard zijn.

Vraagstelling van het kwalitatief deel: 1) Wat zijn de randvoorwaarden voor de eerste keer seks? 2) Wat zijn de randvoorwaarden voor de huidige seksuele ervaringen? 3) Wat zijn de

verschillen in randvoorwaarden tussen jongeren met een hoge en lage seksuele eigenwaarde?

4) Wat zijn de verschillen in randvoorwaarden tussen mannen en vrouwen? *Vraagstelling van*

het kwantitatief deel: 1) Zijn er sekseverschillen onder seksueel actieve jongeren met

betrekking tot hun (seksuele) eigenwaarde? *Hypothese:* Seksueel actieve vrouwen met een

hoge seksuele eigenwaarde zullen meer randvoorwaarden stellen aan hun seksuele ervaringen.

Methode

Procedure

De deelnemers voor de focusgroepen zijn geworven door middel van advertenties in openbare gangen op Universiteit Utrecht (UU), via een oproep in de pauze van een eerstejaars Bachelor Psychologie college en via een oproep op de proefpersonenuren website van de UU. Deelnemers aan de focusgroepen benaderden de onderzoekers zelfstandig, kregen daarna informatie over het doel van het groepsgesprek, waarna ze op een wachtlijst werden geplaatst. Bij voldoende aanmeldingen voor een focusgroep (2-4 personen) kregen de deelnemers een uitnodiging. Ook bestond voor de deelnemers de mogelijkheid om zich als groep op te geven. Om de discussie soepel te laten verlopen werd bij de samenstelling van een focusgroep gelet op de sekse van de deelnemers, met uitzondering van één groep: op verzoek van de groepsleden zelf werd een gemengde groep samengesteld. Overige wensen van deelnemers werden in overweging genomen met als doel om het gesprek in een ‘veilige’ omgeving te laten plaatsvinden. In totaal hebben zeven focusgroepen plaatsgevonden, met elk twee deelnemers. Van de zeven focusgroepen bestonden er vier uit alleen vrouwelijke deelnemers, twee uit alleen mannelijke deelnemers en één uit gemengde deelnemers (1 man, 1 vrouw). In de focusgroep stelde de interviewer vragen aan de deelnemers en mochten de deelnemers onderling ook vragen aan elkaar stellen. Het gesprek werd opgenomen met een voice

recorder. Deelnemers die deelnamen aan de focusgroepen kregen een vergoeding van 1,5 proefpersoonuur.

Elke focusgroep duurde gemiddeld 90 minuten. De eerste vijf minuten bestonden uit de kennismaking, het creëren van een ‘veilige’ omgeving en het uitleggen van de hoofdonderwerpen in het interview, zoals ‘sekspartner’, ‘randvoorwaarden’, en ‘motivatie’. Daarna werd begonnen met de eerste vraag: ‘Wat is jouw eerste herinnering aan seks?’. Na de eerste vraag werd een korte oefening uitgevoerd. In de oefening werd de deelnemers gevraagd om persoonlijkheidseigenschappen te sorteren in positieve en negatieve eigenschappen, gebaseerd op hun ‘ideale’ sekspartner. Deze keuze voor positief (gewenst) of negatief (ongewenst) mochten de deelnemers toelichten met een motivatie. Na de oefening volgden nog maximaal zeven vragen, afhankelijk van de loop van het gesprek. Wanneer alle onderwerpen aan bod waren gekomen, of wanneer de duur van de focusgroep om was, werd de focusgroep afgesloten met het invullen van vragenlijsten over eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde.

De deelnemers voor de online vragenlijst zijn geworven via een oproep op de proefpersonenuren website van de UU. Na aanmelding voor de online vragenlijst kregen deelnemers een weblink, waarna zij de vragenlijst konden invullen. Deelnemers die meededen aan de online vragenlijst kregen een vergoeding van 0,5 proefpersoonuur. In de vragenlijsten kwamen dezelfde onderwerpen aan bod als in de vragenlijsten bij de focusgroepen in het kwalitatieve onderdeel.

Participanten

De deelnemers van de focusgroepen bestonden uit vijf mannen en negen vrouwen, in de leeftijd van 18-25 jaar ($M = 21,5$, $SD = 2,1$), allen psychologiestudenten aan de Universiteit Utrecht. Van de deelnemers zijn er dertien geboren in Nederland, en één in Engeland. Alle deelnemers gaven aan sekspartners van het andere geslacht te hebben. De

meerderheid van de deelnemers aan de focusgroepen zat in het eerste Bachelor studiejaar (35,7%), een kleine groep zat in het tweede Bachelor studiejaar (7,1%), de overige deelnemers zaten in het derde of vierde Bachelor studiejaar (beide 28.6%).

De deelnemers aan de online vragenlijst bestonden uit 30 mannen en 64 vrouwen ($N = 96$, twee deelnemers hebben geen geslacht ingevuld) in de leeftijd van 18-28 jaar ($M = 21,9$, $SD = 1,8$). Van de deelnemers zijn er 90 geboren in Nederland, 1 in Engeland, 2 in Duitsland en 1 in Griekenland. De meerderheid van de deelnemers gaf aan sekspartners te hebben van het andere geslacht (96,7%), een kleine groep van hetzelfde geslacht (2,2%) of beide geslachten (1,1%). Een kleine groep van de deelnemers zat in het eerste Bachelor studiejaar (4%) of het tweede Bachelor studiejaar (8%), de meerderheid in het derde Bachelor studiejaar (74%), en nog kleine groepen in het vierde Bachelorjaar (4%), Masterjaar (2%) en onbekend (4%). Van de gehele steekproef gaf de meerderheid aan momenteel een relatie te hebben (64,5%), een minderheid momenteel geen relatie te hebben (27,3%) en een kleine groep onbekend (8,2%).

Meetinstrumenten

Semigestructureerd Interview. Het semigestructureerd interview bestond uit een achttal vragen, verdeeld naar vragen over het verleden en vragen over het heden.

Retrospectieve vragen: ‘Wat is jouw eerste herinnering aan seks?; ‘Denk eens terug aan je eerste keer seks. Welke redenen had je toen om seks te hebben op dat moment, en met die persoon?’; ‘Denk eens terug aan de tijd voordat je seks had. Had je op dat moment bepaalde eisen of voorwaarden waarvan je wilde dat de eerste keer seks aan zou voldoen?’ en ‘Kun je meer vertellen of jouw eerste keer seks aan deze voorwaarden voldeed?’. Vragen over het heden: ‘Wat zijn nu de voorwaarden die je stelt aan het hebben van seks?’; ‘Denk je dat jouw sekspartners ook zulke voorwaarden opstellen?’; ‘Vind je het belangrijk om voorwaarden te stellen aan je sekspartners of seksuele ervaringen?’ en ‘Met welke redenen heb je nu seks?’.

De acht vragen zoals gesteld in het semigestructureerde interview zijn bedoeld om een discussie tussen de deelnemers te bewerkstelligen. Binnen de vragen is daarom gesproken over een 'sekspartner', zonder dit te specificeren naar gender en/of heteroseksuele relaties. Ondanks het feit dat het beantwoorden van vragen met homoseksuele relaties tot de mogelijkheden bestond, hebben alle deelnemers aan de focusgroep de vragen exclusief heteroseksueel geantwoord.

Algemene Eigenwaarde. Met vier items over zelfbeeld is de algemene eigenwaarde van de deelnemers bepaald. Deelnemers is gevraagd terug te denken aan het afgelopen jaar, en hoe tevreden ze zijn over vijf stellingen op een vijfpunts Likert schaal (0 = *helemaal niet waar* tot 4 = *helemaal waar*). Voorbeelden van items zijn: 'Ik ben vaak teleurgesteld in mijzelf' en 'Ik ben best tevreden met mijzelf'. Na berekening van de betrouwbaarheid van de schaal is besloten om één item uit de analyse weg te laten, wat tot een hogere Cronbach's alfa leidde. De betrouwbaarheid in de steekproef voor algemene eigenwaarde is redelijk: Cronbach's alfa = .604.

Seksuele Tevredenheid. Met vier items over tevredenheid over het eigen seksleven is de seksuele tevredenheid van de deelnemers bepaald. Deelnemers is gevraagd terug te denken aan het afgelopen jaar en hoe tevreden ze zijn over vijf stellingen op een vijfpunts Likert schaal (0 = *ontevreden* tot 4 = *tevreden*). Voorbeelden van items zijn: 'Hoe lekker het vrijen is' en 'Je seksleven in het algemeen'. Na berekening van de betrouwbaarheid van de schaal is besloten om één item uit de analyse te laten, wat tot een hogere Cronbach's alfa leidde. De betrouwbaarheid in de steekproef voor seksuele tevredenheid is redelijk, Cronbach's alfa = .600.

Seksuele Eigenwaarde. Met zestien items over het seksuele zelfbeeld is de seksuele eigenwaarde van de deelnemers bepaald. Deelnemers is gevraagd om van elf stellingen aan te geven in hoeverre ze hiermee eens zijn op een vijfpunts Likert schaal (0 = *helemaal mee*

oneens tot 4 = *helemaal mee eens*). Voorbeelden van items zijn: ‘Ik vind seks eigenlijk vies’, ‘Ik ben nog niet aan seks toe’ en ‘Na masturberen voel ik me vaak schuldig’. Voor de overige vijf items is deelnemers gevraagd ‘Als ik seks heb met iemand...’ en vervolgens per stelling aan te geven op een zespunts Likert schaal (0 = *helemaal mee oneens* tot 5 = *helemaal mee eens*). De betrouwbaarheid van seksuele eigenwaarde is goed, Cronbach’s alfa = .719.

Data-analyses

Kwalitatief

Na elke focusgroep is de gehele 1,5 uur getranscribeerd, en zijn de transcripten opgenomen in NVivo voor het coderen. Voor het analyseren van de kwalitatieve data is gebruik gemaakt van de ‘gefundeerde theorie benadering’ van Strauss & Corbin (Boeije, 2005). Binnen de gefundeerde theorie zijn drie fasen van coderen beschreven: open coderen, axiaal coderen en selectief coderen. Met *open coderen* worden de gegevens opgedeeld in kleine gehelen, waar labels aan gegeven worden. *Axiaal coderen* is de fase van het verbinden van losse codes uit tot concepten. Bij *selectief coderen* worden de concepten aan elkaar verbonden (Boeije, 2005). In de laatste fase wordt de theorie uitgewerkt en gevormd.

Vergeleken met kwantitatief onderzoek is de betrouwbaarheid bij kwalitatief onderzoek niet statistisch toetsbaar. Om de betrouwbaarheid van de analyse in de huidige studie te vergroten zijn de volgende vier criteria van Glaser & Strauss (1967 in Boeije, 2005) gebruikt: De theorie moet-: passen in het onderwerp waarin ze wordt geplaatst (*fitness*); begrijpelijk zijn voor leken met betrekking tot het onderwerp (*understanding*); passen binnen meerdere algemene situaties in plaats van binnen één situatie (*generality*) en de gebruiker (gedeeltelijke) controle bieden over de structuur en proces van dagelijkse situaties als zij veranderen over tijd (*control*). Met andere woorden, bij het analyseren van de losse codes werd rekening gehouden met de *fitness*, *understanding*, *generality* en *control* van de theorie.

Kwantitatief

De verkregen data uit de vragenlijst zijn met behulp van SPSS 17 geanalyseerd. Bij de kwantitatieve data-analyse zijn de deelnemers aan de focusgroepen ($N = 14$) samengevoegd met de deelnemers van de online vragenlijst ($N = 96$), wat het totale aantal deelnemers in de kwantitatieve data-analyse ($N = 110$) maakt. Met behulp van correlaties (Pearson) werd gekeken of er significante correlaties bestonden tussen de variabelen *leeftijd*, *algemene eigenwaarde*, *seksuele tevredenheid* en *seksuele eigenwaarde*. Daarna is er met onafhankelijke T-toetsen bekeken of er verschillen bestonden tussen mannen en vrouwen, tussen deelnemers met of zonder een relatie, en in de mate van algemene eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde.

Resultaten

Kwalitatief

De volgende thema's zijn aan bod gekomen in de focusgroepen. In reactie op vragen die zich specifiek richtten op 'randvoorwaarden bij de eerste keer seks' (retrospectief) en op 'randvoorwaarden voor huidige seks' (heden), hebben deelnemers meerdere randvoorwaarden genoemd. Ook gaven deelnemers naar aanleiding van de vragen informatie over verwachtingen, motivatie en het verloop van de eerste keer seks, evenals van de huidige seksuele ervaringen. De resultaten zullen per thema besproken worden.

Aanloop naar de eerste keer seks: motivaties en verwachtingen

Deelnemers gaven aan dat de eerste keer seks zich geleidelijk aandeede. In de aanlooperperiode naar de eerste keer seks deden jongeren steeds meer seksuele ervaring op, waardoor ze het gevoel kregen klaar voor seks te zijn. [Vrouw - 19 jaar] *"Ik was er wel aan toe, ik was er gewoon aan toe, meer niet. dat was gewoon de reden. Het diende zich gewoon aan, en ik dacht ja ik ben er wel klaar voor."* Deze aanlooperperiode wisselde van een korte

periode tot aan een (half-) jaar wachtten. De eerste keer seks vond enkel plaats als de sfeer goed was en de personen zich ontspannen en niet geforceerd voelden. Deelnemers gaven aan vóór de eerste keer seks vooral nieuwsgierig te zijn naar seks en seks te willen ervaren.

Daarnaast noemde één deelnemer ‘er vanaf willen zijn’ als motivatie voor de eerste keer seks: hij wilde zijn ontmaagding achter de rug gehad hebben.

In de aanlooperperiode naar de eerste keer seks waren er voor jongeren verschillende informatiebronnen. Zo waren er vrienden of vriendinnen die al seks hadden gehad en vertelden over hun ervaringen, waardoor de jongeren beter wisten wat ze konden verwachten van de eerste keer seks. Daarnaast lazen jongeren in verschillende media, zoals boeken en het internet, over seksualiteit en keken ze soms porno in de aanloop naar de eerste keer seks. Ook hielden jongeren zich bezig met privacy, hun persoonlijke vrijheid. Jongeren gaven aan dat zij het liefst hadden dat de eerste keer seks thuis plaats zou vinden, op de eigen slaapkamer terwijl er niemand thuis was of binnen kon komen. Vormen van voorbehoedsmiddelen werden soms vooraf en soms achteraf besproken met ouders of partner. De gangbare gedachte was dat het vaak voor beide personen de eerste keer seks was, wat het risico op een geslachtsziekte in hun ogen verkleinde.

Een van de meest voorkomende beschrijvingen van een verwachting vooraf was de angst voor pijn tijdens de eerste keer seks (alleen bij vrouwelijke deelnemers). Een aantal deelnemers bevestigde ook dat de eerste keer seks pijnlijk was. *[Vrouw - 25 jaar] “Ik weet niet, ik was voornamelijk bang dat het zeer zou doen. Bij een vriendinnetje van mij deed het superveel zeer, en toen dacht ik echt zo oohhh.”* Niet alle deelnemers waagden vooraf verwachtingen te stellen. De gedachte hierachter was dat met verwachtingen in je hoofd de eerste keer seks alleen maar kon tegenvallen. *[Vrouw - 18 jaar] “Ik had ook niet echt verwachtingen ofzo. [...] dan kan het alleen maar tegenvallen.”*

Samenvattend noemden alle deelnemers als motivatie voor de eerste keer seks dat ze graag seks wilden ervaren en vonden dat ze klaar waren voor de eerste seksuele ervaring. Waarbij vermeld werd dat ‘er klaar voor zijn’ niet betekende dat men ook actief op zoek was naar seks. In de interviews viel op dat bij de meeste deelnemers een aanloop was naar de eerste keer seks. Deelnemers bereidden zich voor op de eerste keer seks via verschillende media en in contact met vrienden, waarbij de eerste keer seks bij voorkeur thuis plaatsvond. Verwachtingen vooraf stellen kon volgens deelnemers de eerste seksuele ervaring laten tegenvallen. Toch stelden veel deelnemers vooraf verwachtingen op, waarbij pijn het meest genoemd werd.

Randvoorwaarden voor de eerste keer seks: intimiteit en toeval

Bijna alle deelnemers gaven aan dat de eerste keer seks bij voorkeur binnen een relatie plaatsvond met een persoon waar ze verliefd op waren en waarmee ze de komende tijd nog samen zouden blijven. Daarnaast kwam in de interviews sterk naar voren dat veiligheid en vertrouwen voor de meeste deelnemers belangrijk was. De tijd nemen om elkaar te leren kennen was ook van belang. Niet iedere deelnemer stelde voorwaarden aan de eerste keer seks. Zo gaf een deelnemer aan dat hij geen speciale waarde hechtte aan het idee van de eerste keer seks. Waarbij het voor die deelnemer overigens wel belangrijk bleek te zijn dat de ander aan de eerste keer seks dan ook niet teveel waarde hechtte.

Voor veel deelnemers was een onenightstand als eerste keer seks absoluut geen optie. Toch bleek de eerste keer seks ook spontaan plaats te vinden: wanneer er een feestje was, er alcohol in het spel was of er tijdens een vakantie een heftige verliefdheid ontstond. De randvoorwaarde die deelnemers vooraf stelden over de eerste keer seks (‘binnen een relatie laten plaatsvinden’) bleek dan van minder groot belang te zijn. *[Man - 20 jaar] “Ja we waren bij houseparty, waar iedereen altijd bleef slapen. Dus dat was eigenlijk een beetje voor*

iedereen, in dat huis is iedereen bijna ontmaagd uit het vriendengroepje. Dus dat gebeurde gewoon over een aantal maanden.”

Beleving van de eerste keer seks: betrokkenheid en opluchting

Deelnemers ervoeren de eerste keer seks over het algemeen positief. Sommigen vonden het fijn als het voor beide de eerste seksuele ervaring was, wat de ervaring extra bijzonder maakte. *[Vrouw - 18 jaar] “Bij mij was de eerste keer met iemand die eerst twee jaar lang mijn beste vriend is geweest. Daarna hadden we al minstens een half jaar een relatie en het was volgens mij voordat ik een maand weg ging. Dus het was wel echt bijzonder. Het was voor ons allebei de eerste keer.”* Veel genoemde gevoelens bij de eerste keer seks gingen over intimiteit en versterking van de band met de partner. Andere deelnemers waren bezig met de kwaliteit van hun eerste seksuele ervaring, of voelden achteraf opluchting dat de eerste keer seks voorbij was. Naderhand benoemden sommige deelnemers zichzelf als volwassen, hoewel dit gevoel van volwassenheid niet voor iedereen gold. Voor sommigen was het moment van de eerste seksuele ervaring gespannen. Bijvoorbeeld door de druk die werd ervaren over de beslissing om wel of niet seks te gaan hebben op dat moment. Of kon de druk voor de eerste seksuele ervaring hoog zijn wanneer leeftijdsgenoten verhalen over een vervelende eerste keer seks hadden verteld.

Voor sommige deelnemers (één man en meerdere vrouwen) was de eerste seksuele ervaring pijnlijk. Eén andere deelnemer ervoer achteraf een onaangenaam gevoel, uit angst een derde persoon te hebben gekwetst. Bovendien waren sommige jongeren achteraf bang voor de gevolgen van seks zoals geslachtsziekten of een zwangerschap. Ook gaf een deelnemer aan dat de eerste keer seks toch wel snel tot stand was gekomen *[Interviewer: welke ervaringen had je daarvoor al? Man - 20 jaar] “Nou, volgens mij alleen gezoend eigenlijk. Dus dat was allemaal wel, in 1 avond was ik opeens all the way.”* Na de eerste seksuele ervaring voelde een andere deelnemer verdriet, doordat ze haar eerste sekspartner na

de vakantie nooit meer kon zien. [Vrouw - 21 jaar] *“Het was wel aantrekkingskracht op het eerste gezicht. Dat was wel heel erg bijzonder. En toen hadden we nog 5 dagen, maar daarna ging ik ook naar huis. En hij ging ook naar huis. En we wonen op twee verschillende werelddelen. Toen waren we allebei heel erg verdrietig.”*

Een volgende deelnemer gaf aan dat de eerste seksuele ervaring eigenlijk helemaal niet fijn was, omdat de seks pijnlijk bleek te zijn. Een andere deelnemer gaf juist aan dat de eerste keer seks een prettige ervaring was geweest, ondanks de pijn tijdens de seks. Ook lukte de seks soms pas na een paar keer uitproberen beter en een deelnemer beschouwde daarom haar derde seksuele ervaring als eerste keer seks.

Alle deelnemers spraken achteraf met vrienden over de eerste keer seks, al was het wisselend op welke manier. Mannen dronken een biertje om de ontmaagding te vieren maar bespraken verder niets, vrouwen bespraken met hun vriendinnen dat de eerste keer seks was gebeurd en hoe ze dat ervaren hadden. [Man - 20 jaar] *“Ja, op die leeftijd, ja tuurlijk. Even kijken, wat besprak je dan. Ja, je bent ontmaagd, het liefst diezelfde avond nog. Ja, we waren toen al op een feestje, en toen hebben we wel nog een biertje open getrokken toen.”* [Vrouw - 18 jaar] *“Volgens mij een van de eerste dingen die ik deed was sms'en. Want hij woonde in XXX, dus dat was sowieso al een beetje een lange afstand relatie. En wat dat betreft wisten mijn vriendinnen ook gewoon wel wat er ging gebeuren. Dus die hadden me van te voren opdracht gegeven: ik wil het wel weten als er iets gebeurd. Maar toen ik terug kwam hebben we het er ook over gehad.”*

Onverwachte teleurstellingen

Veel deelnemers benoemden onverwachte teleurstellingen na de eerste seksuele ervaring. Bijvoorbeeld de gedachte ‘zo zal seks wel horen te zijn’. Deze veronderstelling bleek onjuist naarmate deelnemers meer seksuele ervaring opdeden. Terugkijken op de eerste keer seks gaf dan een klungelig en onervaren gevoel aan de deelnemers. Als teleurstelling

werden een aantal verschillende ervaringen genoemd. Zoals tijdens de seks bedenken: ‘oh, dit is het dus’ en daarmee volledig uit het moment stappen. Soms werd de seks als niet bijzonder ervaren doordat de seks klungelig, kortdurend en pijnlijk werd genoemd. [Vrouw - 25 jaar] *“In films leek alles vol extase”*, terwijl seks in werkelijkheid anders werd ervaren. Nadat deelnemers een aantal seksuele ervaringen hadden opgedaan werd de seks leuker en beter genoemd. Ook kregen deelnemers soms te maken met onvoorziene gevolgen van seks. Zoals de volgende dag de sekspartner ongemakkelijk weer tegenkomen, contactgegevens ontvangen van de sekspartner terwijl de deelnemer de seksuele ervaring als eenmalig beschouwde, of een gescheurd condoom [Man - 20 jaar] *“Bij mij was wel het condoom gescheurd, en ze zei dus eerst wel dat ze morning after ging doen, en dan hoorde ik een paar dagen later wel dat ze dat niet had gedaan. Ja ik was wel echt super bang voor, maar niks meer van gekomen.”* De verschillende verwachtingen, ervaringen en onvoorziene gevolgen zorgden ervoor dat de deelnemers soms met gemengde gevoelens terugkeken op de eerste seksuele ervaring.

Huidig seksuele ervaringen in context: communicatie en motivatie

De context waarin de huidige seksuele ervaringen gebruikelijk werden besproken werd bepaald door verschillende factoren. Een veilige sfeer werd door de deelnemers als belangrijkste voorwaarde voor het bespreken van de huidige seksuele ervaringen genoemd. Waarbij de voorkeur uitging naar het bespreken met vrienden die zelf ook ervaring met seks hadden. Van hun vrienden ervoeren deelnemers steun door seksualiteit onderling te bespreken. Daarnaast werd het bespreken van seksualiteit ook leerzaam genoemd. Deelnemers bespraken onderling bijvoorbeeld wat wel of niet gebruikelijk was binnen seksualiteit of wat leuk zou zijn om eens uit te proberen. Niet iedere deelnemer vond het prettig om seksuele ervaringen met vrienden te bespreken. Redenen om niets met je omgeving te bespreken waren bijvoorbeeld privacy of het ervaren van druk wanneer anderen van jouw seksleven op de hoogte waren. [Vrouw - 22 jaar] *“En dat ik heel voorzichtig was, het gaat*

niemand iets aan als ik seks heb gehad ja of nee. Het moest na mijn 16e en het mag allemaal niet verteld worden... want ik wil niet een naam krijgen. Daar was ik heel erg bang voor."

Het was voor deelnemers daarom ook belangrijk dat hun sekspartner te vertrouwen was en privé dingen niet zou doorvertellen aan anderen. Daarnaast gaf vertrouwen volgens sommige deelnemers de basis om met de partner over hun seksleven te communiceren. Wanneer er binnen de relatie sprake was van vertrouwen, zou het bespreken van ontevredenheid over hun seksleven niet als kritiek voelen voor de ander. Samen zijn met een partner waarbij sprake was van wederzijdse aantrekkingskracht en waardering was volgens deelnemers de ideale situatie voor seks.

De belangrijkste huidige motivatie voor seks was volgens de deelnemers zin in seks hebben, net zoals bij de motivatie voor de eerste keer seks. Deelnemers noemden verschillende factoren als zinverhogend in hun huidige seksleven, zoals passie ervaren, op vakantie zijn, elkaar een tijd niet gezien hebben en fysieke of emotionele aantrekkingskracht tussen partners. Daarnaast hadden deelnemers seks omdat het prettig voelde, er lol aan werd beleefd of omdat er sprake was van een relatie. Seks gaf een korte voldoening, werkte als een fysieke maar ook mentale ontlading, en werd door meerdere deelnemers gezien als een natuurlijk instinct van de mens. *[Man - 23 jaar] "Als we het dan ook hebben over die kroeg, soms als je daar dan binnenloopt dan denk je echt, dit is echt een stel apen bij elkaar, en dan alcohol dat het alleen maar erger maakt."* Naast zin in seks hebben werd het verkrijgen van een sterkere band met de partner als belangrijke motivatie voor seks in de huidige relaties genoemd. Zoals het ervaren van dichtbijheid, geborgenheid en het creëren van een gevoel van eenheid. Het krijgen van een sterkere band nadat je seks hebt gehad was een reden om sneller met iemand naar bed te gaan. *[Vrouw - 22 jaar] "Inderdaad je echt een superleuke avond hebt gehad, of je bent op vakantie en het is zo fijn samen dat het dan nog echt iets extra's is wat je samen kan doen, dat het dan nog honderd keer leuker is."* De motivatie om seks te

hebben werd voor deelnemers nog groter als er sprake was van wederzijdse aantrekkingskracht. Toch was er ook een deelnemer bij wie verliefdheid een minder grote rol speelde in seksualiteit.

Daarnaast speelde alcohol een rol in seksuele ervaringen. Deelnemers noemden alcohol libidoverhogend maar werkte teveel alcohol juist libidoverlagend. Voor de deelnemers waren er ook andere redenen om tegenwoordig geen seks te hebben, zoals moeheid, stress, depressieve gevoelens of ongesteld zijn. Deelnemers gaven aan dat er mensen waren die seks hadden uit onzekerheid, bij wie zelfbevestiging door middel van seks nodig was. Verder werd een seksuele ervaring als een verhoging van het zelfvertrouwen benoemd, wanneer iemand bijvoorbeeld een tijd geen seks had ervaren. Ook speelde zelfvertrouwen een belangrijke rol bij het fysieke aspect van huidige seksuele ervaringen. Ontevredenheid over je lichaam kon ervoor zorgen dat de aandacht tijdens de seks meer bij jezelf lag dan bij elkaar, wat volgens de deelnemers niet de bedoeling van seks was.

Door intimiteit binnen het huidige seksleven werd de seks met de partner als fijner ervaren. Het contact voelde na seks intiemer en nader tot elkaar. Na de seks praatten deelnemers met hun partner over belangrijke dingen, die gewoonlijk niet zomaar ter sprake kwamen. Daarnaast gaven (vrouwelijke) deelnemers aan dat het kunnen genieten van seks in de loop van de tijd steeds verder ontwikkelde. *[Vrouw - 22 jaar] "Dat de seks met hem, is nooit, is ook niet meer echt iets wat me is bijgebleven of zo. Ik denk pas die vriendjes daarna, die jongens erna, dat ik pas echt heb geleerd ervan te genieten."* Vaker seks hebben met dezelfde persoon werd door deelnemers gezien als samen iets opbouwen.

Samenvattend was praten over seks met de huidige partner of de omgeving mogelijk binnen een veilige sfeer. Vertrouwen bleek een belangrijk thema voor de deelnemers. Hoewel anderen juist druk ervoeren door het bespreken van seks met vrienden. Belangrijke huidige motiveringen voor seks waren verliefdheid en er zin in seks hebben, wat overeen kwam met

de motivatie voor de eerste keer seks. De motivatie voor seks verminderde naarmate er vermoeidheid of stress bij kwam kijken. Seks werd een natuurlijke drang van de mens genoemd, waar alcohol soms invloed op kon hebben. Ook kon een seksuele ervaring invloed op het zelfvertrouwen hebben. Door seks ervoeren de deelnemers tegenwoordig meer aintimiteit met hun partner.

Randvoorwaarden voor de huidige seksuele ervaringen: betekenis en afknappers

De huidige randvoorwaarden voor seks komen grotendeels overeen met de voorwaarden die deelnemers bij de eerste keer seks benoemden. Veel deelnemers noemden dezelfde voorwaarden, maar gaven aan deze voorwaarden minder streng op te volgen. Ontevredenheid over seks met de eerste sekspartner, betekende een toename van de huidige randvoorwaarden. *[Vrouw - 22 jaar] "Dus het is iets minder qua regeltjes geworden, van dit mag niet en dat mag wel. Nu is het allemaal van, we zien wel. Dat zijn mijn randvoorwaarden. Dat ik iets heb van we doen het wat rustiger aan, het is wat minder regels geworden. Spelregels voor mezelf."* Het blijven stellen van randvoorwaarden voor seks was belangrijk voor deelnemers zelf, alsmede voor hun huidige (seks-) partner. De belangrijkste huidige randvoorwaarde die de deelnemers noemden was privacy. Sommige deelnemers noemden vriendschap een belangrijke eerste voorwaarde, voordat daarna een seksuele relatie kon ontstaan. Ook gaf één deelnemer aan met een nieuwe partner nu altijd nog een bepaalde tijd wachtte voordat er seks voordeed. Daartegenover gaven andere deelnemers aan dat bij een tijdelijke sekspartner er tegenwoordig minder aanloop naar seks was, met dus minder tijd om te oordelen of de randvoorwaarden wel aanwezig waren.

De meerderheid van de deelnemers zag veilig vrijen als een belangrijke huidige voorwaarde voor seks. Voorbehoedsmiddelen werden door de deelnemers gezien als gedeelde verantwoordelijkheid, met daarbij vooraf vragen naar het seksuele verleden en mogelijke geslachtsziekten van de partner, en zich (achteraf) laten testen. Binnen de huidige relaties

werd door deelnemers naast de pil vaak geen gebruik gemaakt van condooms. *[Vrouw - 21 jaar]* “Maar dat vind ik ook wel heel erg belangrijk dat dat wel gedeelde verantwoordelijkheid is. Dat je daar samen het liefst van te voren goed over nadenkt. En als iemand dan zou zeggen: ja dat moet jij dat maar regelen. Dat zou ik niet doen.” Deelnemers die losse seks buiten romantische relaties hadden gaven aan soms bang te zijn voor het oplopen van geslachtsziekten.

Opvallend was het verschil dat deelnemers maakten in randvoorwaarden voor seks met de huidige relatie- of sekspartners. Voor een relatiepartner waren relatief meer voorwaarden, zoals een goed karakter en een doelgericht leven. Voor een sekspartner waren deze voorwaarden van minder belang en werd het uiterlijk als belangrijkste randvoorwaarde genoemd. Toch gaven deelnemers aan dat het leuker was om seks te hebben als het de ander echt om jou gaat, in plaats van alleen maar om de seks. *[Vrouw - 21 jaar]* “Als iemand lazarus is, knetter dronken, zegt een vrouw met twee tieten, en dat... als dat het eisenpakket zou zijn, dan zou ik daar voor passen. Ik vind het wel leuk dat iemand mij dan leuk vindt of aantrekkelijk.” Losse seks was volgens de deelnemers momenteel niet altijd alleen maar onbezonnen. Vanuit losse seksuele ervaringen kon een relatie ontstaan, maar deelnemers zagen ook dat een discrepantie van verwachtingen over de losse seksuele ervaringen problemen kon opleveren. Ook kon het emotioneel zwaar zijn als de ander niets meer liet horen na een onenightstand. *[Man - 23 jaar]* “Dat je in een keer denkt, zo ga ik er in, dan maakt het ook niet uit wat die ander er van denkt, behalve als die andere dan denkt dat het wel heel veel betekent. Dat kan natuurlijk gebeuren. Dan heb je een discrepantie in de gevoelens, en dan kan het, dan kan dat wel problemen opleveren.” Niets meer horen van de ander na een onenightstand had voor een deelnemer tot gevolg dat seks nu nog enkel binnen een relatie plaatsvond.

Deelnemers noemden verschillende redenen of afknappers om geen seks te hebben. Zoals, seks hebben: uit verdriet, na ruzie, uit boosheid, ongesteld is/zijn, zich niet goed voelen, of als de ander geen zin had. Veelvoorkomende afknappers over de partner waren thans de zin doordrammen, neerkijken op iemand, onaantrekkelijk zijn of onveilige seks willen hebben. Enkele deelnemers gaven ook hier nog eens expliciet aan dat een onenightstand ongewenst was.

Communiceren over huidige seksuele ervaringen vonden bijna alle deelnemers belangrijk. Voor de seks zelf evenals voor de relatie met hun partner. *[Vrouw - 22 jaar] "Ja, voor mij is dat wel echt een voorwaarde, dat je inderdaad een beetje hetzelfde erin staat, want anders ben je allebei met iets heel anders bezig, en klikt het ook niet echt op dat gebied ofzo."* Praten over seks nam toe naarmate deelnemers meer seksuele ervaring kregen. Deelnemers gaven aan nu meer te spreken over seks met hun seks-/ relatiepartner, dan met hun eerste partner. Hierdoor werden de huidige seksuele ervaringen vergeleken met de eerste keer seks als prettiger ervaren, en werd de seks nu ook beter beoordeeld. Communicatie over seks omvatte nu niet alleen de praktische kant, ook werd er gepraat over hoe de seks nu door beide ervaren werd. Praten over seks nam toe zolang de gesprekken vertrouwelijk bleven. Ook hier was veiligheid een belangrijk thema. Toch was communiceren over seks met de seks-/ relatiepartner thans niet vanzelfsprekend. Begon de huidige partner er niet over, dan was er blijkbaar geen behoefte aan.

Samenvattend, net als bij de motivatie voor seks, werd in randvoorwaarden voor de eerste keer seks en de huidige seksuele ervaringen weinig verschil benoemd. Het hebben van randvoorwaarden was nog steeds belangrijk, al werden de huidige randvoorwaarden soms minder streng opgevolgd dan de randvoorwaarden voor eerste keer seks. De meest genoemde huidige randvoorwaarden zijn privacy en veilig vrijen. Losse seks was voor sommige deelnemers in hun huidige seksleven niet (meer) mogelijk, voor anderen nu juist wel.

Redenen om geen seks te hebben waren zich niet goed voelen, of een partner die ongewenst gedrag vertoonde. Communiceren over seks met de huidige partner bleef voor deelnemers belangrijk, zolang dit in een veilige omgeving gebeurde en vertrouwelijk bleef.

Verschillen in seksuele eigenwaarde

Om te beoordelen hoe de verschillen in seksuele eigenwaarde de randvoorwaarden en seksuele ervaringen beïnvloedden, werd gekeken of deelnemers aan de focusgroepen een hoge of lage seksuele eigenwaarde hadden. Over de gehele steekproef, vonden we van de veertien deelnemers bij één deelnemster een lage seksuele eigenwaarde (vrouw, met een score onder de mediaan). Uit de antwoorden van deze deelnemster bleek dat de eerste keer seks plaatsvond doordat haar partner dit graag wilde. De deelnemster gaf achter aan hiervan toen druk te ervaren, maar geen spijt te hebben van haar keuze. *[Vrouw - 25 jaar] “Het was wel dat ik het liet gebeuren. Achteraf denk ik wel ik had er misschien wel langer over moeten doen. Wat meer tijd voor nemen enzo, maar ja, ik bedoel je bent 16, achteraf denk ik ja misschien had ik wel...”* De deelnemster noemde het stellen van randvoorwaarden in haar huidige seksleven belangrijk. *[Vrouw - 25 jaar] “Aan een sekspartner? Ja ik vind van wel! Ik vind dat wel een onderdeel van je eigenwaarde. Dat je iemand zoekt die echt daarbij past, en dat ben je wel waard zeg maar. Ja ik vind dat je wel eisen mag stellen want je doet zelf ook je best.”* Bij de deelnemers die een hoge seksuele eigenwaarde hadden, viel op dat één deelnemer bang was om iets ‘moreel slechts’ te doen. Na de eerste keer kreeg hij het gevoel de ander te hebben misbruikt, doordat de seks buiten een relatie plaatsvond. Achteraf beschouwde hij zijn eerste keer als negatief.

Samenvattend viel op dat het initiatief en de motivatie voor de eerste keer seks meer lag bij de partner van de deelnemster met een lage seksuele eigenwaarde dan bij haarzelf. Dit wijst erop een lage seksuele eigenwaarde van invloed kan zijn op de randvoorwaarden voordat de eerste keer plaatsvindt.

Sekseverschillen in randvoorwaarden

Om te beoordelen of er tussen mannen en vrouwen een verschil in randvoorwaarden bestond, werd gekeken naar de antwoorden die mannen en vrouwen gaven. Zo bleek een verschil in het ontstaan van relaties na een onenightstand. Vrouwen gaven aan dat een onenightstand bijna altijd een relatie werd, mannen gaven dit niet aan. Daarnaast noemden mannen expliciet een verschil tussen het horen van ouders of schoonouders op de trap, terwijl in de slaapkamer seks plaatsvond. Bij het horen van de eigen ouders wilden de mannelijke deelnemers liever stoppen, terwijl bij het horen van de schoonouders dit niet nodig was.

[Man - 23 jaar] "Alleen dan is het echt een afknapper als mijn vader op de trap naar boven hoor lopen en ik niet weet of die gaat aankloppen of niet. Dat vind ik wel heel vervelend."

Vrouwen benoemden dit verschil niet, en gaven enkel aan privacy te willen, waarbij het niet uitmaakte of er iemand anders thuis was.

Op de vraag over wat seksuele ervaringen met je doen, gaven mannen en vrouwen verschillende antwoorden. Vrouwelijke deelnemers gaven aan dat het genieten van seks pas echt ontstond nadat volgende relaties en dus andere sekspartners kwamen. *[Vrouw - 22 jaar] "Ja, ik denk dat op jongere leeftijd ben je misschien eerder geneigd, ik wil iemand plezieren."* Het genieten van seks bij vrouwen moest na de eerste keer seks nog verder ontwikkelen. Mannen noemden dit niet expliciet.

Daarnaast noemde één van de deelnemers zelf nog een sekseverschil, vanuit zijn idee dat vrouwen meer uit waren op persoonlijkheid en mannen op seks. *[Man - 20 jaar] "Ik denk zelf, dat de meeste meisjes echt meer op een persoonlijkheid uit zijn dan op uiterlijk. Je ziet een knap meisje, die is niet altijd perse met een knappe jongen. Dus ik heb meer het idee dat fysieke aantrekkelijkheid voor een meisje meer is dat gewoon wel leuk is als het erbij komt, maar vooral een persoonlijkheid is belangrijk."* Vrouwen vonden volgens de deelnemer het innerlijk van hun sekspartner het belangrijkste, maar mannen echter de fysieke

aantrekkelijkheid van hun sekspartner. Een vrouwelijke deelnemster stemde hiermee in: voor haar was zijn karakter meestal belangrijker dan zijn uiterlijk. Toch gaven zowel mannen als vrouwen aan dat aantrekkelijkheid van de sekspartner belangrijk was.

Samenvattend werden meerdere sekseverschillen door de deelnemers genoemd. Zo bleken er sekseverschillen te zijn bij het ontstaan van relaties na een onenightstand, in het ervaren van geluiden op de gang tijdens seks en het genieten van seks. Ook het stereotype beeld dat vrouwen de persoonlijkheid van hun partner belangrijker vinden dan het uiterlijk van hun partner werd door sommige deelnemers genoemd.

Kwantitatief

Om te kijken of er significante sekseverschillen bestonden op de variabelen *algemene eigenwaarde*, *seksuele tevredenheid* en *seksuele eigenwaarde* werden verschillende t-toetsen uitgevoerd (zie Tabel 1). Mannen hebben een significant hogere seksuele eigenwaarde, $t(106) = 3.15, p = .002$. Wat betreft algemene eigenwaarde en seksuele tevredenheid bleken geen significante sekseverschillen. Daarnaast bleek dat deelnemers met een relatie niet verschilden in algemene eigenwaarde, seksuele tevredenheid of in seksuele eigenwaarde van deelnemers zonder relatie.

Tabel 1

Gemiddelde Score (en Standaarddeviatie) op de Variabelen Algemene Eigenwaarde, Seksuele Assertiviteit en Seksuele Eigenwaarde

	Totale steekproef (N = 110)	Vrouw (N = 72)	Man (N = 35)
Variabele			
Algemene eigenwaarde (0-4)	1,60 (0,81)	1,57 (0,81)	1,67 (0,84)
Seksuele tevredenheid (0-4)	1,77 (0,77)	1,73 (0,74)	1,86 (0,85)
Seksuele eigenwaarde (0-4)	2,97 (0,42)	2,88 (0,37)	3,11** (0,33)

** $p < .01$

Vervolgens werd gebruik gemaakt van Pearson correlatietests om de bivariate associaties tussen de variabelen in de studie te bekijken (zie Tabel 2). Algemene eigenwaarde bleek positief gecorreleerd aan seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde. Dat wil zeggen dat hoe hoger de algemene eigenwaarde van de deelnemers was, hoe hoger hun seksuele tevredenheid en de seksuele eigenwaarde. Wanneer gekeken werd naar de correlaties voor mannen en vrouwen apart, bleek voor beide een significante relatie tussen algemene eigenwaarde en seksuele tevredenheid, mannen: $r(35) = .667, p = .000$ en vrouwen: $r(72) = .761, p = .000$. Voor mannen werd verder een significante correlatie tussen seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde gevonden, $r(35) = .437, p = .009$. In tegenstelling tot bij de vrouwelijke deelnemers, $r(35) = .153, p = .197$. Voor zowel mannen als vrouwen werd geen significante correlatie tussen algemene eigenwaarde en seksuele eigenwaarde gevonden. Met andere woorden, uit de analyses bleek dat bij mannen algemene en seksuele eigenwaarde samenhangen met seksuele tevredenheid, terwijl bij vrouwen enkel een samenhang was tussen algemene eigenwaarde en seksuele tevredenheid.

Tabel 2

Pearson Correlaties Tussen Leeftijd, Algemene Eigenwaarde, Seksuele Tevredenheid en Seksuele Eigenwaarde

Variabele	1.	2.	3.	4.
1. Leeftijd (in jaren)	-	-,25	-,008	,125
2. Algemene eigenwaarde		-	,729**	,219**
3. Seksuele tevredenheid			-	,223**
4. Seksuele eigenwaarde				-

* $p < .05$. ** $p < .01$

Discussie

In de huidige studie is met een kwalitatief onderzoek gekeken naar de randvoorwaarden van jong volwassenen voor de eerste seksuele ervaring, naar de randvoorwaarden in hun huidige seksleven en of hier sekseverschillen in zijn. Vrouwelijke deelnemers gaven in tegenstelling tot mannelijke deelnemers aan dat vanuit onenightstands vaker een relatie ontstond en dat het leren genieten van seks pas in latere relaties tot stand kwam. Het krijgen van een romantische relatie vanuit een onenightstand is gebruikelijk onder studenten (Kan & Cares, 2006), al was niet eerder bekend dat vrouwen dit vaker rapporteerden dan mannen. Verder is met kwantitatief onderzoek gekeken naar sekseverschillen in algemene eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde. Uit de kwantitatieve analyse kwam naar voren dat mannen een hogere seksuele eigenwaarde hadden dan vrouwen. Dit komt overeen met eerdere resultaten (Brafford Squiers, 1998). Ook bleken de constructen eigenwaarden, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde bij mannen anders samen te hangen dan bij vrouwen. Op dit sekseverschil zal later nog dieper ingegaan worden.

Randvoorwaarden voor de eerste keer seks

De gevonden resultaten tonen aan dat jongeren in staat zijn om voor de eerste seksuele ervaring randvoorwaarden op te stellen en dat deze randvoorwaarden vooral liggen in relatiestatus en een positieve emotionele beleving. Naast dat deelnemers aangaven klaar te zijn voor seks, werden de voorwaarden zoals veiligheid en vertrouwdheid door veel deelnemers binnen een relatie gevonden. Ondanks dat een aantal deelnemers bij de eerste keer pijn ervoeren, werd de eerste seksuele ervaring wel als positief bestempeld. Het kunnen aangaan van positieve, plezierige en respectvolle ervaringen is van belang voor de seksuele gezondheid (Kuyper et al., 2011; WHO, 2002). Verwacht werd dat factoren als privacy, intimiteit als voorwaarden en motivaties genoemd zouden worden en dit sluit aan bij eerder

onderzoek (Crockett, et al., 2003; Kuyper, et al., 2011; Michels, Kropp, Eyre, Halpern-Felsher, 2005).

Randvoorwaarden voor de huidige seksuele ervaringen

De huidige resultaten laten zien dat het stellen van randvoorwaarden aan hun seksuele ervaringen door jongeren belangrijk wordt gevonden, en de resultaten wijzen erop dat deze randvoorwaarden stabiel over tijd zijn. Echter, deelnemers gaven wel aan nu minder streng te zijn geworden in het naleven van hun randvoorwaarden. Een ruime meerderheid van de deelnemers gaf bijvoorbeeld aan dat seks buiten een relatie nu wel mogelijk was, in tegenstelling tot bij de eerste keer seks. Dit sluit aan bij de resultaten van Kuyper et al. (2011), waar gevonden werd dat naarmate jongeren ouder werden, losse seks vaker voorkwam. Binnen een relatie was daarnaast sprake van meer randvoorwaarden. Bij de eerste seksuele ervaringen werd door meerdere deelnemers pijn ervaren. De zorgen over het internaliseren van onplezierige seksuele ervaringen als hardnekkige seksuele scripts (Galinsky & Sonenstein, 2011), lijken in de huidige studie niet te worden bevestigd. Het ervaren van pijn bij de eerste keer seks leidde niet tot het benoemen van de eerste seksuele ervaring als onaangenaam. Bovendien werd de angst of verwachting van pijn bij seks door deelnemers niet als zorg geuit voor de huidige seksuele ervaringen.

De resultaten geven meer inzicht in de motivatie en beleving van seksualiteit door jongeren. Daarbij geven de resultaten expliciet inzicht in de motivatie voor losse seks en verklaren de toename van losse seks naarmate jongeren ouder worden. De zorgen over onplezierige seksuele ervaringen werden momenteel niet bevestigd. De huidige studie is daarmee een aanvulling is op het terrein van seksualiteitsonderzoek.

Sekseverschillen in eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde

Zoals eerder genoemd is er een sekseverschil gevonden in de samenhang tussen de constructen eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde. Bij mannen is er

een samenhang tussen de drie constructen. Bij vrouwen is er een verband tussen seksuele eigenwaarde en seksuele tevredenheid, maar is er geen samenhang met eigenwaarde. De bevindingen van het huidige onderzoek komen overeen met de literatuur, waarin het verband tussen seksuele eigenwaarde en seksuele tevredenheid is aangetoond (Impett & Tolman, 2006). Daarnaast komen de resultaten, zoals gevonden bij vrouwen overeen met de literatuur, waarin geen directe link tussen algemene eigenwaarde en seksuele eigenwaarde wordt gevonden, als het gaat om het voorspellen van seksuele attitudes, motivatie of gedrag (Goodson et al., 2006; Oattes en Offman, 2007). Mogelijk hangen de constructen eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde bij mannen anders samen dan bij vrouwen.

De huidige resultaten suggereren dat de constructen bij mannen wellicht een andere functie hebben dan bij vrouwen. Een mogelijke verklaring hiervoor kan gevonden worden op maatschappelijke niveau. Een overheersend beeld in de samenleving heeft mogelijk consequenties voor de betekenisgeving van seksualiteit. Bijvoorbeeld de seksuele drift die in de westerse maatschappij veelal beschouwd wordt als een mannelijke drift. Mannen winnen aan status via seksuele activiteiten, terwijl vrouwen juist aan status inboeten. Seks maakt mannen mannelijker maar vrouwen niet vrouwelijker (Gijs et al, 2004). De waardering van seksueel gedrag kan daarmee verschillend van invloed zijn op de vorming van de mannelijke of vrouwelijke identiteit. Als bij mannen seksualiteit een grotere rol speelt in de vorming van hun identiteit, zou mogelijk verklaren waarom er voor mannen wel een verband tussen eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde is gevonden. Hoewel er met de huidige studie een sekseverschil is gevonden, kan (nog) niet worden gesteld dat de identiteitsvorming van mannen en vrouwen anders met seksualiteit samenhangen. Meer onderzoek naar de samenhang van eigenwaarde en seksuele eigenwaarde zou in de toekomst hier meer duidelijkheid over kunnen geven.

Verschillen in randvoorwaarden tussen hoge en lage seksuele eigenwaarde

In het huidige onderzoek is ook gekeken naar de verschillen in randvoorwaarden tussen deelnemers met een hoge of lage seksuele eigenwaarde. Slechts één deelnemer in de kwalitatieve steekproef kon gekwalificeerd worden met een lage seksuele eigenwaarde. Op basis van de resultaten is het daarom niet mogelijk om de onderzoeksvraag over verschillen tussen deelnemers met een hoge of lage seksuele eigenwaarde te beantwoorden. De hypothese blijft daardoor onbeantwoord. Een eerste mogelijke verklaring voor de lage diversiteit binnen de steekproef is te vinden in de deelnemers van de steekproef. Voor de huidige studie gaven de deelnemers zichzelf op, het is daarom mogelijk dat de deelnemers aan seksonderzoek verschillen van deelnemers aan onderzoek over andere onderwerpen, dit is een responsbias. Daarnaast verschilt onder deelnemers de voorkeur tot het meewerken aan een vragenlijststudie of juist een focusgroep studie, dit is een zelfselectiebias (Gijs et al, 2004). Deze responsbias en zelfselectiebias door de deelnemers kunnen invloed hebben op de betrouwbaarheid van de onderzoeksbevindingen. Het is daarom mogelijk dat de deelnemers aan de huidige studie per definitie al niet uit mensen met een lage seksuele eigenwaarde bestond.

Een tweede mogelijke verklaring voor de lage diversiteit in de steekproef kan te maken hebben met het kwantitatieve sekseverschil in eigenwaarde dat in de huidige studie gevonden werd, waarbij mannen een hogere seksuele eigenwaarde hadden. Ook zijn er relatief weinig mannen in de steekproef van de huidige studie. De combinatie van relatief weinig mannen en het sekseverschil in seksuele eigenwaarde kan tot gevolg hebben gehad dat er in de huidige studie niet voldoende mannen met een lage seksuele eigenwaarde waren. Wellicht zijn er daarom niet voldoende personen met een lage seksuele eigenwaarde in de huidige steekproef. Hierdoor is mogelijk een vertekend beeld ontstaan dat er bijna geen deelnemers met een lage seksuele eigenwaarde waren. In vervolg onderzoek zou gestreefd

moeten worden naar een grotere diversiteit in de mate van seksuele eigenwaarde, wat het eventueel wel mogelijk maakt om te meten of er een verschil bestaat tussen mensen met een hoge of lage seksuele eigenwaarde.

Sterke punten en beperkingen

Een aantal kenmerken maakt de huidige studie uniek. Eerdere studies waren zelden kwalitatief *en* kwantitatief, waarin voor beide onderzoeksvormen ook gekeken werd naar sekseverschillen en seksuele eigenwaarde. Ondanks de sterke toevoegingen van de huidige studie aan eerdere literatuur, zijn er ook enkele beperkingen te noemen.

Ten eerste is de steekproef van het kwalitatieve deel in deze studie erg klein. Desondanks bleken er bij de laatste interviews geen nieuwe codes meer te ontdekken, dit is een indicatie dat het onderwerp voldoende is uitgediept. Ten tweede is de steekproef erg homogeen: er waren geen deelnemers die aangaven met een partner van hetzelfde geslacht seks te hebben (gehad). Dit, samen met het kleine aantal deelnemers, maakte de steekproef niet representatief. In het vervolg zou het goed zijn een meer diverse steekproef samen te stellen, waarbij gelet wordt op leeftijd, sekse, seksuele oriëntatie en opleidingsniveau. Om zo alle mogelijke cultureel-maatschappelijk percepties van randvoorwaarden, seksuele eigenwaarde en eventuele sekseverschillen te onderzoeken.

De derde beperking is de invloed die deelnemers mogelijk op elkaar hadden in de kwalitatieve studie. Zo is er bijvoorbeeld regelmatig, vooral bij gevoelige onderwerpen, een toename in sociaal wenselijke antwoorden te zien (Bay-Cheng, Livingston, & Fava, 2010). Echter, gezien het feit dat de gesprekken in duo's in plaats van grote groepen plaatsvonden en de deelnemers regelmatig antwoorden hebben gegeven die niet met elkaar overeen kwamen, moet dit als een kleine beperking worden gezien. Als laatste kan er in dit soort onderzoek sprake zijn van cognitieve dissonantie (Festinger, 1957 in Brysbaert, 2006). De herinneringen van deelnemers over hun seksuele ervaringen worden mogelijk beïnvloed door de emotionele

toestand tijdens het terughalen hiervan. Deze dissonantie zou door deelnemers veelal opgelost kunnen worden door de overtuiging aan te passen aan het gedrag. Als gevolg hiervan kan de betrouwbaarheid van de retrospectieve antwoorden verminderd zijn. Gezien het feit dat de deelnemers naast positieve ook negatieve ervaringen noemden, wees dit erop dat de beperking door cognitieve dissonantie in het huidige onderzoek gering is gebleven.

Aanbeveling voor de toekomst

Met de resultaten uit de huidige studie kunnen aanbevelingen voor de klinische praktijk, toekomstig onderzoek en potentiële interventies worden gedaan. Zo hebben de huidige bevindingen mogelijk implicaties voor de diagnosticus en therapeut op het gebied van seksualiteit in de klinische praktijk. Gezien het feit dat sekse bepalend kan zijn voor de effectiviteit van een interventieprogramma (Tolman, Striepe, & Harmon, 2003), zouden professionals zich bewust moeten zijn van het mogelijke sekseverschil in de samenhang tussen algemene eigenwaarde, seksuele eigenwaarde en seksuele tevredenheid. Ook is er een relatie tussen seksuele gezondheidsproblematiek, seksuele- en psychische gezondheid en de problemen die voortkomen uit een beschadigde seksuele eigenwaarde (Mayers, Heller, & Heller, 2003; Vanwesenbeeck, Zaagsma & Bakker, 2006). Dit blijkt bijvoorbeeld uit het verband tussen een lage seksuele eigenwaarde en het ervaren van onverwachte seks, dat een negatieve invloed kan hebben op het gebruik van voorbehoedsmiddelen tijdens de seks (Ethier, et al., 2006; Salazar, Crosby, DiClemente, Wingood, & Brown, 2005). Ook in de huidige studie wordt bevestigd dat de eerste seksuele ervaring vaak onverwacht plaatsvindt. Professionals die in de praktijk werken met jongeren, zouden aandacht moeten besteden aan de onverwachte en onveilige (eerste) seksuele ervaringen. Tevens zou in de toekomst meer onderzoek uitgevoerd moeten worden naar de invloed van een lage seksuele eigenwaarde.

Seks is een belangrijk deel van ontwikkeling van jongeren. De eerste seksuele ervaring vindt over het algemeen plaats in de adolescentie (Crockett, et al., 2003). Daarom zou

onderzoek naar randvoorwaarden voor de eerste keer seks bij voorkeur onder jongeren uitgevoerd moeten worden. Jongeren zijn zich dan wellicht nog meer bewust van bepaalde gedachten, verwachtingen en cognities. Als daarnaast met longitudinaal onderzoek de randvoorwaarden van jongeren voor en na hun eerste seksuele ervaring met elkaar vergeleken worden, kan dit mogelijk leiden tot meer inzicht in wat jongeren motiveert tot seks en hoe zij hun seksuele ervaringen begrenzen. Aandacht voor de wijze waarop jongeren de eerste keer seks voorstellen en beleven, geeft inzichten hoe de ontwikkeling van seksualiteit bij jongeren verloopt en de positieve invloed die positieve seksuele ervaringen misschien kunnen hebben op hun welzijn. Eventueel zou het in de toekomst mogelijk zijn om interventies gericht op de seksuele gezondheid meer te kunnen richten op de randvoorwaarden die jongeren stellen aan de eerste keer seks. Het huidige onderzoek laat zien dat de Nederlandse jongeren het stellen van randvoorwaarden voor seks belangrijk vinden, en via hun randvoorwaarden kunnen de jongeren eventueel hun eerste seksuele ervaring positief beïnvloeden. Met hun randvoorwaarden zijn jongeren dan mogelijk in staat om hun eigen seksuele gezondheid te kunnen bevorderen. De resultaten van het huidige onderzoek wijzen wel in deze richting, maar meer onderzoek naar de invloed van randvoorwaarden is wel nodig voordat interventies hiervan gebruik kunnen maken.

Conclusie

Ondanks de beperkingen komt er een duidelijke conclusie uit het huidige onderzoek naar voren. Het stellen van randvoorwaarden voor (de eerste keer) seks is volgens deelnemers belangrijk. De randvoorwaarden voor de eerste keer seks en de huidige seksuele ervaringen komen grotendeels overeen, al worden de randvoorwaarden in het huidige seksleven minder streng nageleefd. Zichtbaar is geworden dat bij mannen de constructen van algemene eigenwaarde, seksuele eigenwaarde, en seksuele tevredenheid anders samenhangen dan bij vrouwen. Dit suggereert dat de constructen bij mannen wellicht een andere functie hebben

dan bij vrouwen. Het huidige onderzoek geeft daarmee meer inzicht in hoe eigenwaarde, seksuele tevredenheid en seksuele eigenwaarde zich bij mannen en vrouwen onderling verhouden.

Referentielijst

- Arnett, J. J. (2010). *Adolescence and Emerging Adulthood*. Boston: Pearson Education.
- Bay-Cheng, L. Y., Livingston, J. A., & Fava, N. M. (2010). Adolescent Girls' Assessment and Management of Sexual Risks: Insights From Focus Group Research. *Youth Society* published online 11 October 2010 1-27
- Berk, L. E. (2006). *Child Development* (7th ed.). Boston: Pearson Education, Inc.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom onderwijs.
- Bussemaker, J. (2009, 26 mei). Overheid houdt zich verre van slaapkamerpolitiek. Verkregen 10 maart 2011, van www.loketgezondleven.nl.
- Brafford Squiers, S. (1998). Sexual self-esteem and its relationship to demographics, sexual history, relationship context, and condom use in college students (Doctoral dissertation. University of Maryland, 1998). *Dissertation Abstracts International*, 59(6-A), 1930.
- Brysbaert, M. (2006). *Psychologie*. Gent: Academia Press.
- Chapman, E. N. & Werner-Wilson, R. J. (2008) Does Positive Youth Development Predict Adolescent Attitudes About Sexuality? *ADOLESCENCE*, Vol. 43, No.171
- Crockett, L. J., Raffaelli, M., & Moilanen, K. L. (2003). Adolescent Sexuality: Behavior and Meaning. Published in *Blackwell Handbook of Adolescence*, edited by Gerald R. Adams and Michael D. Berzonsky. Blackwell Publishing. Malden, Mass., 2003, pp. 371–392. © 2003 Blackwell Publishing Ltd.

- De Graaf, H., Kruijer, H., Van Acker, J., & Meijer, S. (in press). Seks onder je 25^e 2012. Rutgers WPF.
- Ethier, K. A., Kershaw, T. S., Lewis, J. B., Milan, S., Nicolai, L. M. & Ickovics, J. R. (2006). Self-esteem, emotional distress and sexual behavior among adolescent females: Inter-relationships and temporal effects. *Journal of Adolescent Health* 38 268–274
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Standford University Press. in Brysbaert, M. (2006). *Psychologie*. Gent: Academia Press.
- Galinsky, A. M. & Sonenstein, F. L. (2011) The Association Between Developmental Assets and Sexual Enjoyment Among Emerging Adults. *Journal of Adolescent Health*. 48 610–615
- Gijs, L., Gianotten, W., Vanwesenbeeck, I., & Weijnenborg, P (2004). *Seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine. In Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom onderwijs.
- Goodson, P., Buhi, E. R., & Dunsmore, S. C. (2006). Self-esteem and adolescent sexual behaviors, attitudes, and intentions: a systematic review. *Journal of Adolescent Health* 38. 310–319
- Hillier, L., Harrison, L., & Warr, D. (1997). “When you carry a condom all the boys think you want it”: Negotiating competing discourses about safe sex. *Journal of Adolescence*, 21, 15–29.
- Hucker, A., Mussap, A. J., & McCabe, M. (2010). Self-concept clarity and women's sexual well-being. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 19 (3)67- 77
- Impett, E. A., & Tolman, D. L. (2006). Late Adolescent Girls’ Sexual Experiences and Sexual Satisfaction. *Journal of Adolescent Research*, 21 6, 1-19

- Kan, M. L., Cares, A. C. (2006) "Friends with benefits" to "going steady": New directions in understanding romance and sex in adolescence and emerging adulthood. In: Crouter, A. C., Booth, A., eds. (2006). *Romance and Sex in Adolescence and Emerging Adulthood: Risks and Opportunities*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 241–258.
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125, 470-500.
- Kuyper, L., Wit, de, J., & Wijzen, C. (2011). *Rapport Positieve kanten van Seks*. Rutgers WPF.
- Mayers, K. S., Heller, D. K., & Heller, J. A. (2003). Damaged sexual self-esteem: A kind of disability. *Sexuality and Disability* 21, 269-282.
- McCabe, M. P., & Cummins, R. A. (1998). Sexuality and quality of life among young people. *Adolescence*, 33, 761-73.
- Menard, A. D. & Ofman, A. (2009). The interrelationships between sexual self-esteem, sexual assertiveness and sexual satisfaction. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, Vol. 18 (1-2) 2009
- Michels, T. M., Kropp, R. Y., Eyre, S. L., & Halpern-Felsher, B. L. (2005). Initiating sexual experiences: How do young adolescents make decisions regarding early sexual activity? *Journal of Research on Adolescence* 005;15: 583–607. 2005
- Oattes, K. M., & Offman, A. (2007). Global self-esteem and sexual self-esteem as predictors of sexual communication in intimate relationships. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, Vol. 16. 89-100
- Plasterk, R. (2009, 03 april). Bevorder seksuele vorming Onderwijs, PvdA. *NRC Handelsblad*.

- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) Centrum gezond leven. Verkregen 10 maart 2011, van www.loketgezondleven.nl.
- Rotosky, S. S., Dekhtyar O., Cupp, P. K., & Anderman, E. M. (2008). Sexual self-concept and sexual self-efficacy in adolescents: A possible clue to promoting sexual health? *Journal of Sex Research, 45*, 277-286.
- Salazar, L. F., Crosby, R. A., DiClemente, R. J., Wingood, G. M., Lescano, C. M., Brown, L. K., Harrington K., & Davies S. (2005). Self-Esteem and Theoretical Mediators of Safer Sex Among African American Female Adolescents: Implications for Sexual Risk Reduction Interventions. *Health Education & Behavior, 32* 413-427
- Spencer, J. M., Zimet, G. D., Aalsma, M. C., & Orr, D. P. (2002). Self-esteem as a predictor of initiation of coitus in early adolescents. *Pediatrics, 109*(4), 581-584.
- Tolman, D. L., Striepe, M. I., & Harmon, T. (2003). Gender matters: Constructing a model of adolescent sexual health. *The Journal of Sex Research, 40*, 4-12.
- Vanwesenbeeck, I., Bakker, F., van Fulpen, F., Paulussen, T., Poelman, J., & Schaalma, H. (2003). *Seks en seksuele risico's bij vmbo-scholieren anno 2002*. Tijdschrift voor seksuologie, 27 30-39
- Vanwesenbeeck, I., Zaagsma, M., & Bakker, F. (2006) Seksuele gezondheid, zorgbehoefte en zorggebruik in perspectief. In: Bakker, F., & Vanwesenbeeck, I. (Eds)(2006). *Seksuele gezondheid in Nederland*. Delft: Eburon.
- World Health Organisation (RIVM) (2002). *Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health 28-31 January 2002, Geneva*. Geneva: WHO.